

УДК 343.3

Ірина Медведєва,*ад'юнкт кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх справ*

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА УХИЛЕННЯ ВІД ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

Стаття присвячена дослідженню проблеми кримінальної відповідальності за ухилення від призову на строкову військову службу. Проаналізовано відповідальність за ухилення від призову на строкову військову службу в різних країнах.

Ключові слова: кримінально-правова характеристика, строкова військова служба, військова служба за призовом осіб офіцерського складу.

Постановка проблеми. Відповідно до конституції України, захист суверенітету й територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу [1, ст. 7]. Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності й недоторканості покладаються на збройні сили України.

Одним із найважливіших питань на сучасному етапі розвитку нашої країни є реформування Збройних Сил України, перехід на новий якісний та професійний рівень, на вдосконалену законодавчу основу, що, своєю чергою, зобов'язує перегляд чинного військового законодавства, встановлення нових військово-правових норм на основі багатого досвіду розвинених та перспективних сучасних держав світу.

Статут ЮНЕСКО (ст. 3) передбачає зміцнення взаєморозуміння між народами шляхом розвитку у всесвітньому масштабі вивчення іноземного права і використання порівняльного методу. Ознайомлення з положеннями кримінального права зарубіжних країн доцільне для пізнання його суті, а не лише для критичного оцінювання. Відомо, що, пізнаючи право інших країн, ми краще розуміємо своє національне. Порівняння дає можливість визначити спільне та відмінне, бачити як недоліки, так і кращі зразки вирішення певних питань.

Основним джерелом кримінального права більшості зарубіжних країн є кримінальні кодекси.

В усіх зарубіжних соціалістичних і пост-соціалістичних країнах прийняті та функціонують кримінальні кодекси (далі – КК), причому в деяких країнах їх було прийнято кілька. Так, у Монголії діє КК 1961 р. (раніше приймалися Кримінальні уложення в 1926 р., 1929 р., 1934 р., а також КК 1942 р.), у Корейській Народно-Демократичній Рес-

публіці – КК 1950 р., у Китайській Народній Республіці – КК 1979 р., в Соціалістичній Республіці В'єтнам – КК 1985 р., у Республіці Куба – КК 1987 р. (замінив КК 1979 р.), в Албанії – КК 1977 р. (замінив КК 1952 р.), у Болгарії – КК 1968 р. (замінив Кримінальний закон, прийнятий 2 лютого 1951 р., який 10 лютого 1956 р. був перейменований на Кримінальний кодекс), у Польщі – КК 1969 р., у Румунії – КК 1968 р., в Угорщині – КК 1978 р. (замінив КК 1961 р.), у Чехії, а також у Словаччині – КК 1961 р. (замінив КК 1950 р.). Прийнятий у 1968 р. КК Німецької Демократичної Республіки перестав діяти у зв'язку з возз'єднанням НДР з Федеративною Республікою Німеччини у жовтні 1990 р.

У СФРЮ в 1976 р. був прийнятий Кримінальний кодекс федерації, а в 1977 р. – Кримінальні кодекси шести союзних республік (Боснії і Герцеговини, Македонії, Сербії, Словенії, Хорватії, Чорногорії) та двох автономних країв у складі Сербії (Воєводини і Косова).

У 1994 р. Республіка Словенія прийняла новий Кримінальний кодекс.

Але кримінальні кодекси не є єдиним джерелом кримінального права тієї чи іншої країни. Норми про кримінальну відповідальність можуть міститися в інших законодавчих актах.

В абсолютній більшості західноєвропейських країн діють кримінальні кодекси. Так, у ФРН у 1987 р. була здійснена нова редакція КК ФРН.

У Франції діє Кримінальний кодекс 1992 р., в Австрії – КК 1974 р., у Швейцарії – КК 1937 р., в Італії – КК 1930 р., Бельгії – КК 1867 р., Греції – КК 1950 р., Данії – КК 1930 р., Ісландії – КК 1940 р., Португалії – КК 1982 р., Фінляндії – КК 1889 р., Швеції – КК 1962 р., Норвегії – КК 1902 р.

В Японії діє Кримінальний кодекс 1907 р. Серед кримінальних кодексів інших азіатських держав можна назвати КК Індії 1860 р.

Кримінальні кодекси більшості країн Африки, колишніх колоній або протекторатів європейських держав, значною мірою відтворюють положення кримінального права своїх колишніх метрополій.

Основним джерелом кримінального права в латиноамериканських країнах є кримінальні кодекси, засновані на концепціях класичної (неокласичної) школи кримінального права (наприклад, КК Аргентини 1984 р.), класичної школи та антрополого-соціологічного напрямку в кримінальному праві (наприклад, КК Колумбії 1980 р.), класичної школи та ідеях нового соціального захисту (наприклад, КК Сальвадору 1973 р.)

До сім'ї загального права на американському материк належать, зокрема, такі країни, як Канада та США. Нині в Канаді чинним є Кримінальний кодекс 1954 р. У Сполучених Штатах Америки діють 53 правові системи: федеральне право, право п'ятдесяти штатів і Пуерто-Ріко як держави, що «вільно приєдналася», а також право федерального округу Колумбія, на території якого розташована столиця США місто Вашингтон, для якого закони приймає Конгрес США. Норми кримінально-правового характеру федерації зібрані в основному в ч. I розділу 18 Зводу законів США, реформованого в 1948 р. (це федеральний кримінальний кодекс США).

В окремих штатах США діють свої кримінальні кодекси: Кримінальний кодекс штату Нью-Йорк 1965 р., що являє собою главу 40 Зводу законів цього штату, Кримінальний кодекс Аляски 1978 р. тощо.

Відповідальність за військові злочини в США міститься в Єдиному кодексі військової юстиції. Статтею 85 Кодексу передбачено відповідальність за дезертирство, статтею 86 передбачено відповідальність за самовільну відлучку та стаття 87 регламентує відповідальність за неявку в строк [1]. Детальніше зупинимось на статті 85 «Дезертирство». Відповідальності підлягає будь-який військовослужбовець, який без відповідного дозволу залишає місце служби з наміром назавжди ухилитись від військової служби. Покаранням за скоєння цього злочину є позбавлення волі на строк до п'яти років.

Військове правосуддя в Сполучених Штатах Америки здійснюється військовими судами. Статус військових судів, які утворюються з числа військовослужбовців, визначається Конституцією, а статус суддів – окремими законами.

Досліджуючи зарубіжне кримінальне законодавство, ми не могли залишити поза нашою увагою Кримінальний кодекс Польщі, оскільки певний інтерес становить використання кримінального законодавства сусідніх держав.

У Кримінальному Кодексі Польщі усі військові злочини поділені на шість груп. Це злочини проти: 1) обов'язків несення військової служби (різні види ухилення від неї); 2) правил військової дисципліни (непокора, образа начальника тощо); 3) правил поведження з підлеглими; 4) правил поведження з озброєнням і військовим спорядженням; 5) правил несення служби (йдеться про несення спеціальних видів служби); 6) військового майна (відповідно глави XXXIX – XLIV).

Основні особливості кримінальної відповідальності цих осіб такі:

1. Крім інших, загальних, обставин, які виключають кримінальну відповідальність, ними є також вчинення військовослужбовцем забороненого діяння на виконання наказу (за винятком випадків свідомого вчинення злочину) (ст. 318) і вжиття військовослужбовцем у разі непокори чи опору заходів з метою примусити підкоритися наказу, на виконання якого він був уповноважений, якщо обставини вимагали невідкладної протидії, а виконання наказу неможливо було здійснити іншим способом (ст. 319). В останньому випадку перевищення меж крайньої необхідності є злочином, але суд може застосовувати надзвичайне пом'якшення покарання. Не вчинює непокори військовослужбовець, який відмовляється виконати наказ про вчинення злочину або не виконує його (ст. 344);

2. Крім звичайних видів покарань, до військовослужбовців може бути застосований військовий арешт на строк від одного місяця до 2 років (ст. 322); під час відбування покарання у виді обмеження волі і у разі відстрочки виконання покарання військовослужбовець позбавляється можливості бути підвищеним у військовому званні і за посадою, брати участь у торжествах і парадах тощо (статті 323 і 335);

3. Суд має право: застосувати надзвичайне пом'якшення покарання і навіть відмовитися від його призначення, якщо винний під час вчинення військового злочину був непридатним до військової служби (ст. 320); передати справу щодо військовослужбовця, який у віці від 17 до 18 років вчинив менш тяжкий злочин, відповідному командирю для призначення дисциплінарного стягнення (ст. 321). Останнє є можливим щодо будь-якого військовослужбовця у разі відмови суду від призначення покарання або застосування умовного припинення кримінального переслідування (статті 331 і 333); застосувати надзвичайне пом'якшення покарання, якщо винний у дезертирстві добровільно повернувся до спливу 14 днів (ст. 340);

4. Щодо усіх військовослужбовців можуть застосовуватися такі специфічні заходи, як: пониження у військовому званні; звільнення з кадрової військової служби, поєднане з позбавленням військових нагород і почесних знаків; розжалування (статті 324-328). (Хавронюк, с. 474-475).

До особливостей також слід віднести таке: а) суб'єктами самовільного залишення місця служби не є військовослужбовці кадрової, надстрокової служби та прирівняні до них, а також особи, призвані на навчальні збори офіцерів, хорунжих та підофіцерів запасу (ст. 338); б) порушення правил військової дисципліни, вчинені щодо військовослужбовця союзної держави, визнаються злочинами, якщо ця держава гарантує взаємність (ст. 349) та інш. (Хавронюк, с. 874-875).

За Конституцією Польщі правосуддя здійснюється військовими судами. Військові суди є спеціалізованими судами, які діють у Збройних Силах. Судьями військових судів Польщі можуть бути лише професійні військовослужбовці.

Аналіз історії розвитку законодавства про кримінальну відповідальність за злочини, пов'язані з ухиленням від військової служби, говорить про те, що самі поняття самовільного залишення частини та дезертирства в процесі розвитку і вдосконалення Збройних Сил Російської Федерації зазнавали деякі зміни. Наприклад, Положення «Про військові злочини» 1924 року «самовільне залишення військовослужбовцем частини або місця служби тривалістю понад шість діб, хоча б воно було скоєно і без мети зовсім ухилитися від військової служби» визначає як дезертирство. Хоча в чинному Кримінальному кодексі РФ дане визначення охоплюється поняттям самовільного залишення частини або місця служби.

Так, ст. 337 Кримінального Кодексу РФ розкриває кілька складів самовільного залишення частини або місця служби. Ч. 1 зазначеної статті визначає самовільне залишення частини або місця служби, а також нез'явлення в строк без поважних причин на службу при звільненні з частини, при призначенні, перекладі, з відраджень, відпустки або лікувального закладу тривалістю понад дві доби, але не більше десяти діб, вчинені військовослужбовцями, які проходять військову службу за призовом. Ч. 2 ст. 337 КК РФ передбачає те саме діяння, але вже вчинене військовослужбовцями, які відбувають покарання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців. Ч. 3 ст. 337 КК РФ – як самовільне залишення частини або місця служби, а так само нез'явлення в строк без поважних причин на службу три-

валістю понад десять діб, але не більше одного місяця, вчинене військовослужбовцями, які проходять військову службу за призовом або за контрактом, а вже ч. 4 ст. 337 КК РФ говорить про самовільне залишення частини або місця служби, а також неявку в строк без поважних причин на службу тривалістю понад один місяць, вчинене військовослужбовцями, які проходять військову службу за призовом або за контрактом.

У Примітці до ст. 337 КК РФ законодавець вказав, що військовослужбовець, який вперше вчинив самовільне залишення частини або місця служби, може бути звільнений від кримінальної відповідальності, якщо самовільне залишення частини або місця служби стало наслідком збігу важких життєвих обставин. На виявлення таких обставин слідчому слід звертати особливу увагу, оскільки, якщо вони не будуть виявлені в ході попереднього слідства і кримінальна справа буде направлена до суду, а такі обставини з'ясуються вже під час судового розгляду, це може спричинити винесення виправдувального вироку.

Поняття дезертирства міститься у ч. 1 ст. 338 Кримінального Кодексу РФ, який визначає дезертирство як «самовільне залишення частини або місця служби з метою ухилення від проходження військової служби, а також нез'явлення з тією самою метою на службу».

Ч. 2 ст. 338 КК РФ передбачає кримінальну відповідальність за дезертирство, вчинене «зі зброєю, довіреною по службі, а так само дезертирство, вчинене групою осіб по попередньому змовою або організованою групою».

Принципово новим у Кримінальному Кодексі РФ є встановлення спеціальної відповідальності за дезертирство зі зброєю, яку довірено військовослужбовцю по службі. Ні дореволюційне законодавство Росії, ні кримінальне законодавство наступного періоду подібного складу не знало, що зумовлює необхідність правильної його кваліфікації і розмежування із суміжними складами.

Розслідуючи кримінальні справи цієї категорії (тобто дезертирства, вчиненого зі зброєю), слідчому військової прокуратури варто пам'ятати, що дії винного слід також додатково кваліфікувати за ст. 226 КК РФ у разі, якщо протиправні дії винного містять ознаки не тільки дезертирства, але й ознаки розкрадання зброї. Якщо ж дезертирство зі зброєю не містить ознак розкрадання цієї зброї (наприклад, коли військовослужбовець з довіреною йому зброєю ніс службу з охорони об'єкта, розташованого за межами території військової частини, або повертався

з відрядження і, реалізуючи свій намір ухилитися від військової служби, не мав на меті розкрадання зброї і при цьому не кинув його, а вирішив зберегти і вжити заходів до повернення цієї зброї у військову частину), його дії не будуть містити ознак складу злочину, передбаченого ст. 226 КК РФ, і кримінальну відповідальність він буде нести за ч. 2 ст. 338 КК РФ.

Примітка до ст. 338 КК РФ, як і примітка до ст. 337 КК РФ, передбачає можливість звільнення військовослужбовця від кримінальної відповідальності, якщо дезертирство стало наслідком збігу тяжких обставин. Однак ця примітка може застосовуватися лише в тому разі, якщо військовослужбовець вчинив дезертирство без кваліфікуючих обставин (ч. 1 ст. 338 КК РФ).

Заслугує уваги новизна Кримінального кодексу РФ у вигляді приміток статей 337 та 338.

Чинним законодавством передбачена відповідальність осіб за невиконання обов'язків, покладених на них Федеральним Законом "Про військовий обов'язок та військову службу". Зокрема, передбачена відповідальність за ухилення від призову на строкову військову службу.

Ухиленням від строкової військової служби, відповідно до п. 4 ст. 31 Федерального Закону "Про військовий обов'язок та військову службу", визнається неявка призванця без поважних причин за повісткою до військового комісаріату на заходи, пов'язані з призовом на військову службу. Оскільки призов на військову службу є одним зі способів комплектування Збройних Сил Російської Федерації, ухилення від призова на військову службу є способом ухилення від проходження військової служби. Враховуючи вищевикладене, тільки це і жодне інше діяння (тобто нез'явлення по повістці без поважних причин) може розглядатися як таке, що тягне кримінальну відповідальність за ухилення від призову на військову службу. Але Постановою Пленуму Верховного Суду Російської Федерації від 3 квітня 2008 року № 3 "Про практику розгляду судами кримінальних справ про ухилення від призову на військову службу та від проходження військової або альтернативної служби" сфера застосування ч. 1 ст. 328 Кримінального кодексу РФ була розширена. Так у числі діянь, в яких є склад злочину, передбаченого даною нормою, Пленум зазначив:

а) самовільне залишення призванця призовного пункту до відправлення його до місця проходження військової служби з метою ухилення від призова на військову службу;

б) отримання призванником шляхом обману звільнення від військової служби в результаті симуляції хвороби, заподіяння собі іншого тілесного ушкодження, підробки документів та іншого обману;

в) відмова призванника від отримання повістки військового комісаріату під підпис з метою ухилитися таким чином від призову на військову службу;

г) відмова призванника від отримання направлення призовної комісії під підпис з метою ухилитися таким чином від військової служби;

д) переїзд на нове місце проживання (тимчасове місце проживання) або від'їзд за межі РФ без зняття з військового обліку з метою уникнути вручення під особистий підпис повістки військомату про прибуття на заходи, пов'язані з призовом на військову службу;

е) прибуття на нове місце проживання (тимчасове місце проживання) або повернення в РФ без взяття на облік з метою уникнути вручення під особистий підпис повістки військомату про прибуття на заходи, пов'язані з призовом на військову службу;

ж) ухилення від медичного обстеження за направленням призовної комісії за наявності наміру ухилитися від призову на військову службу.

Відповідно до ч. 1 ст. 328 Кримінального Кодексу РФ ухилення від призову на військову службу за відсутності поважних причин для звільнення від цієї служби карається:

– штрафом у розмірі до двох тисяч карбованців або в розмірі заробітної плати або іншого доходу засудженого за період до 18 місяців, або арештом на строк до шести місяців, або позбавленням волі на строк до двох років.

Суб'єктивна сторона характеризується умислом – прямим чи не прямим – значення не має. Також обов'язковою умовою встановлення умислу є встановлення трьох фактів: факт нез'явлення особи по повістці на заходи, пов'язані з призовом на військову службу; факт не прибуття без поважних причин; факт вручення повістки. Тільки за умови цих трьох фактів можливо довести, що ухилення від призову на військову службу містить умисел.

Кримінальний кодекс Болгарії містить главу 13 "Військові злочини". Додаткові положення до глави 13 Особливої частини КК Болгарії передбачають можливість звільнення винного, який вчинив перелічені у ст. 406 військові злочини, якщо вчинене істотно не вплинуло на військову дисципліну, від кримінальної відповідальності із накладенням на нього дисциплінарного стягнення (у разі

арешту його строк може бути збільшено, порівняно зі звичайним дисциплінарним арештом, до 30 діб) або з розглядом його діяння відповідним судом честі, чи товаришким судом честі, чи товаришким судом військовослужбовців строкової служби. Таке покарання, як довічне ув'язнення без можливості його заміни позбавленням волі, не може бути призначене військовослужбовцю, який не досяг 18-річного віку (ст. 38-а). (Хавронюк, с. 474-475). Серед передбачених главою 13 "Військові злочини" КК Болгарії до специфічних можна віднести такі злочини: ухилення від несення військової служби, поєднане із залишенням меж країни (ст. 386) (Хавронюк, с. 875). У Кримінальному кодексі Болгарії немає терміна "дезертирство". Але статтею 382 Кодексу передбачено, що самовільне залишення військової частини з наміром назавжди ухилитись від служби, незалежно від строку ухилення, карається позбавленням волі на строк від одного до восьми років. Вищезазначена стаття відповідає складу злочину статті 408 "Дезертирство" в кримінальному кодексі України.

Відповідно до статті 43 КК Болгарії до військовослужбовців не застосовуються виправні роботи [2].

Значну кількість загальних положень щодо особливостей кримінальної відповідальності військовослужбовців містить Військовий Кримінальний Кодекс Норвегії.

Частина 2 Військового КК Норвегії складається з чотирьох глав, якими встановлена відповідальність за: незаконну відсутність, втечу та інше ухилення від служби (глава 4) злочини чи правопорушення, які стосуються військової субординації (глава 5); зловживання владою (глава 6); злочини чи правопорушення з урахуванням особливих службових обов'язків і військового порядку (глава 7).

Главою 1 "Сфера дії Закону" встановлено, що покаранню за цим КК підлягають: а) усі особи, які перебувають на службі збройних сил Королівства, за винятком чиновників, які перебувають на військовій юридичній службі; б) усі ті, хто пересувається на військовому кораблі у морському поході або у воєнний час; в) цивільні особи, які здійснюють службу для збройних сил, за винятком чиновників, які перебувають на військовій юридичній службі; г) військовополонені, які перебувають під військовою охороною; д) цивільні особи, які чинять опір вимогам воєнної реквізиції або порушують вимоги Женевських конвенцій; е) деякі інші особи, які вчинили окремі злочини, прямо перелічені у § 9. Відповідно до § 10, якщо Норвегія перебуває у союзі з іншою воюючою

державою, кримінально карані діяння, вчинені норвезьким військовослужбовцем проти військовослужбовця цієї держави, за принципом взаємності, караються так само, якби вони були вчинені проти норвезького військовослужбовця. Цей КК застосовується і тоді, коли кримінально карані діяння вчинюються за кордоном (§ 11).

Відповідно до глави 2 "Покарання" особливості застосування покарань до військовослужбовців, порівняно з іншими особами, які караються за загальногромадянськими КК Норвегії, такі: 1) до них не застосовуються громадські роботи, натомість застосовуються домашній арешт на строк 30 днів або арешт на гауптвахті на строк до 60 днів, а у деяких випадках від 45 до 90 днів. Домашній арешт застосовується тільки щодо осіб командного складу, слухачів військових училищ і цивільних осіб, відбувається у житлі арештанта чи у каюті і не допускає відвідування (§ 12, 15, 16). Відповідно до § 37 домашній арештанта, який залишає приміщення, в якому здійснюється арешт, або без дозволу приймає відвідувачів, підлягає покаранню у виді тримання на гауптвахті на строк як мінімум удвічі більший, ніж строк домашнього арешту, або у виді тюремного ув'язнення на строк до 3 місяців; 2) якщо особа позбавляється права служити в армії Королівства, але вона не відслужила частину військового обов'язку, вона зобов'язана зробити це як рядовий (§ 22).

У главі 3 "Різні положення" встановлено, зокрема, що: наказ вищестоящої особи зі службових питань звільняє підлеглого від покарання, якщо повноваження, надані наказом, не перевищувались або якщо той, хто виконував наказ, не розумів, що він сприяє протиправному діянню (§ 24); страх перед особистою небезпекою у разі невиконання службових військових обов'язків не є підставою для виключення покарання чи його скорочення (§ 26); вчинення військового злочину спільно кількома військовослужбовцями або вчинення вищестоящим начальником злочину разом із підлеглим чи підконтрольним збільшує покарання до 50 % (§ 28); вчинення злочину військовополоненим є підставою для зменшення покарання нижче від мінімальної межі (§ 29). (Хавронюк, с. 476-477).

Крім того, частина 3 Військового КК Норвегії, яка діє тільки у воєнний час, передбачає відповідальність за військову зраду і підрив збройних сил (глави 8 і 9), а також за розкрадання та інші злочини проти особи і майна (глава 10).

Найбільш специфічними є злочини, передбачені главою 6, зокрема: зловживання владою чи протиправне перевищення влади

з метою незаконно примусити підлеглого до дії, терпіння чи бездіяльності (обтяжує цей злочин намагання примусити до вчинення кримінально караного діяння) (§ 56); намагання перешкодити зверненню підлеглого із заявою чи проханням (§ 57); протиправне здійснення дисциплінарної влади чи її підвищення (§ 58); образа честі чи гідності підлеглого або посягання на його життя, організм чи здоров'я (§ 59). (Хавронюк, с. 876).

У Франції діє військово-кримінальний кодекс, і військові злочини визначаються саме в ньому та в деяких інших спеціальних законах. Відповідальність за згадуваним вище Військово-кримінальним кодексом Франції 1966 р. несуть не лише військовослужбовці, а й подеколи цивільні особи (наприклад, за мародерство – ст. 428). У Військово-кримінальному Кодексі Франції згадується лише про такий специфічний злочин, як державна зрада військовослужбовця (статті 411-1 і 411-2). Цей Кодекс передбачає специфічні види покарань – позбавлення військового звання, звільнення зі служби (ст. 385). Судимість за власне військовий злочин чи проступок не враховується надалі у разі рецидиву (ст. 371), а також не є перешкодою для надання відстрочки; утім, норми про відстрочку з режимом випробовування застосовуються до військовослужбовців з певними застереженнями (ст. 369). (Хавронюк, с. 475).

Відповідно до статті 398 Кодексу військової юстиції будь-яке самовільне залишення військової частини або місця служби вважається дезертирством. У визначенні дезертирства основну роль відіграє строк відсутності у військової частині. Так, дезертирами вважаються:

- після шести днів відсутності будь-який військовослужбовець, який без дозволу військового командування відсутній на місці служби;
- військовослужбовець, який виконував обов'язки поза місцем служби самостійно і після виконання завдання через 15 днів не прибув до військової частини;
- військовослужбовець, який без дозволу відсутній на момент відправлення на військовому кораблі чи повітряному судні, до якого він приписаний чи на борту якого він повинен перебувати у зв'язку з виконанням службових обов'язків [3].

Відповідальність за військові злочини у Німеччині передбачена Військово-кримінальним законом. Відповідно до зазначеного закону дезертирством є самовільне залишення військової частини з метою назавжди ухилитись від військової служби незалежно від строку ухилення. Закон зазначає, що на кваліфікацію діяння не впливає, коли воно

було вчинено: чи на початку проходження військової служби, чи в кінці. Як покарання за вчинення цього злочину передбачено позбавлення волі на строк до п'яти років [4]. Але, якщо дезертир затриманий протягом місяця з дня залишення служби і бажає відслужити строк військової служби, суд може призначити покарання у вигляді позбавлення волі на строк не більше трьох років.

Згідно з Військово-кримінальним законом Федеративної Республіки Німеччини тільки до військовослужбовців може бути застосоване таке покарання, як арешт. Питання кримінальної відповідальності солдатів бундесверу частково регламентуються згадуваним вище Законом про відправлення правосуддя у справах неповнолітніх (§ 112-а–112-е) і при цьому регламентуються дещо інакше, ніж стосовно молоді віком від 18 до 21 року (§ 105–112). (Хавронюк, с. 475).

Відповідальність за військові злочини в Білорусі передбачена Кримінальним Кодексом Республіки Білорусі. Цей Кримінальний кодекс було прийнято 9 липня 1999 року та введено в дію окремим законом. Складається з двох частин – Загальної та Особливої.

Слід звернути увагу, що ст. 4 КК РБ з метою забезпечення однозначного та точного застосування термінів, що використовуються у цьому законі, надає визначення таких понять, як близькі родичі, посадові особи (зокрема, і посадові особи, що займають певне відповідальне становище), начальник, малолітній, неповнолітній, літня особа тощо. Тут же містяться визначення понять корисливих та хуліганських міркувань, а також деякі інші терміни, що застосовуються у КК РБ.

Підсумовуючи усе сказане, можна зробити такі **висновки**. Існування у сучасних державах такої специфічної сфери державного управління, як військове управління, об'єктивно викликає необхідність у відповідному кримінально-правовому забезпеченні даної сфери суспільних відносин. Цим пояснюється загальноприйнятий факт існування окремої військової юрисдикції, наявність у багатьох країнах військових судів, військових прокуратур і слідчих, відповідного кримінального законодавства, яким регулюється здійснення правосуддя. Існування військових судів у багатьох європейських країнах закріплено на конституційному рівні, що передбачає їх існування як у мирний, так і у військовий час (Бельгія, Нідерланди, Швеція, Італія, Іспанія, Польща). Визначено схожі ознаки КК України та інших держав Європи. Схожість полягає в структурі – це загальна та особлива частини, наявність багатьох інститутів, що,

своєю чергою, свідчить про однакові економічні, політичні, правові фактори розвитку кримінального законодавства. З певними особливостями розглядаються кримінальні справи у Великобританії, США, Нідерландах. У таких державах, як Австрія, Франція, Польща, Грузія, законодавством передбачається відповідальність за ухилення від військової служби залежно від умов мирного або воєнного часу. Як бачимо, кожна країна реформує своє законодавство щодо відповідальності за різного роду ухилення від військової служби власним шляхом. Водночас кращий світовий досвід переконує, що створення професійної армії розв'язує багато проблем.

На сучасному етапі реформування кримінального законодавства, приведення його у відповідність до загальноєвропейського рівня нашої державі вкрай необхідно більш

ретельне вивчення розвитку кримінального права європейських країн з метою використання та застосування цього досвіду в процесі вдосконалення кримінального права в Україні.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 6. Ст. 28.
2. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 № 2232. Відомості Верховної Ради України. 1192. № 27. Ст. 385.
3. Науково-практичний коментар до Кримінального Кодексу України / за ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка.
4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 25-26. Ст. 131. URL: <https://docs.dtkr.ua/doc/1011.18.0>.

Статья посвящена исследованию проблемы ответственности за уклонение от призыва на срочную военную службу, срочную военную службу по призыву лиц офицерского состава.

Ключевые слова: уголовно-правовая характеристика, состав преступления, уклонение от призыва, срочная военная служба по призыву лиц офицерского состава.

The article is devoted to the study of the problem of responsibility for evasion from the call for evasion from the call for a regular military service, urgent military service at the call of officers of officers.

Key words: criminally-legal characteristic, structure of a crime, evasion from an appeal, urgent military service on an appeal of persons of officer structure.